Гена був загалом хороший хлопчик. Нівроку собі хлопчина. Як мовиться, не гірший за інших діток. Цілком здоровий, рум'яний, обличчя кругленьке, ніс кругленький, уся голова загалом кругленька. А шия у нього була коротка. Майже зовсім шиї не було. Тобто шию, звичайно, він мав, але її можна було розгледіти лише влітку, коли Гена ходив у майці чи в сорочці з відкритим коміром. А взимку, коли він надівав теплу курточку чи пальто, шиї не було видно, і здавалося, що його кругла голова лежала прямо на плечах, неначе кавун на тарелі. Але це, звичайно, не таке вже й велике лихо, бо в багатьох хлопців, поки вони ще маленькі, шия буває коротенька, а коли вони підростуть, то й шия стає довшою.

Загалом це була не така вже й велика вада.

Головна вада Гени полягала в тому, що він любив іноді брехнути. Тобто він не те щоб брехав, як мовиться, без ніякого сорому. Ні, цього за ним не водилося. Правильніше сказати, він не завжди казав правду.

Зрештою, з ким цього не буває! Іншим разом хоч і не хочеш, а збрешеш і навіть сам не помітиш, як це вийшло.

А вчився Гена так собі. Як мовиться, не гірше за інших. Загалом поганенько вчився. Були в нього в щоденникові трійки, іноді траплялись і двійки. Але це, звичайно, лише в ті дні, коли тато й мама послаблювали свою увагу й не дуже стежили, щоб він своєчасно робив уроки.

Та головне, як уже сказано, було те, що він іноді говорив неправду, тобто брехав іноді так, що себе не тямив. За це одного разу він був вельми покараний.

Трапилося це взимку, коли в його школі збирали брухт. Діти задумали допомогти державі — збирати брухт для заводів. Вони навіть

ухвалили змагатися між собою, хто збере більше, а переможців вміщувати на Дошку пошани.

Гена теж поклав собі змагатись. Але першого дня, коли він пішов по брухт, то зустрів на подвір'ї свого друга Гошу.

Цей Гоша худорлявенький, маленький хлопчик, мало не на цілий рік молодший за Гену.

Але Гена з ним дуже приятелював, бо Гоша був розумний і завжди вигадував що-небудь цікаве.

Так сталось і цього разу. Побачивши Гену, Гоша запитав:

— Ти куди це розігнався?

— Іду збирати брухт, — сказав Гена.

— Ходімо краще з крижаної гірки кататися. На сусідньому подвір'ї хлопці гарну гірку зробили.

Вони подалися на сусіднє подвір'я і заходились кататися з гірки. Санок у них не було, тому вони з'їжджали просто на ногах. Тільки це було не дуже зручно, бо щоразу доводилось їхати спочатку стоячи, а тоді вже лежачи на животі, на боці, а іншим разом і на спині.

Нарешті Гоша сказав:

— Так кататись невигідно. Можна роз'юшити носа. Піди-но ти краще додому по санки. У тебе ж є санки.

Гена пішов додому, дістався на кухню і взяв санки. Мама побачила й каже:

— Навіщо санки? Ти ж пішов збирати брухт.

— А я возитиму брухт на санках, — пояснив Гена. — Він же важкий. У руках багато не понесеш, а на санках значно легше.

— А, — сказала мама. — Ну йди.

Цілий день Гена катався з Гошею на санках і аж надвечір повернувся додому. Все пальто в нього було в снігу.

— Де ж ти пропадав стільки часу? — запитала мама.

— Збирав брухт.

— Невже для цього треба було так вивалятись у снігу?

— Ну, це ми на зворотному шляху з хлопцями трохи в сніжки погралися, — пояснив Гена.

— Нічого собі — трохи! — похитала головою мама.

— А багато ти зібрав брухту? — запитав Гену тато.

— Сорок три кілограми, — не задумуючись, збрехав Гена.

— Молодець! — похвалив тато і взявся вираховувати, скільки це буде пудів.

— Хто ж тепер на пуди лічить? — сказала мама. — Тепер усі лічать на кілограми.

— А мені на пуди цікаво, — відповів тато. — Колись я працював у порту вантажником. Доводилось носити бочонки з тріскою. В кожному

бочонку по шість пудів. А сорок три кілограми — це майже три пуди. Як же ти доніс стільки?

— Я ж не носив, а на санках, — відповів Гена.

— Ну, на санках, звичайно, легше, — погодився тато. — А інші хлопці скільки зібрали — більше, ніж ти, чи менше?

— Менше, — відповів Гена. — Хто тридцять п'ять кілограмів, хто тридцять. Лише один хлопчик зібрав п'ятдесят кілограмів, і ще один. хлопчик зібрав п'ятдесят два.

— Ти бач! — здивувався тато. — На дев'ять кілограмів більше, ніж ти.

— Нічого, — сказав Гена. — Завтра я теж на перше місце вийду.

— Ну, ти не дуже надривайся там, — сказала мама.

— Навіщо — дуже! Як усі, так і я.

За вечерею Гена їв з великим апетитом. Дивлячись на нього, тато й мама раділи. Їм завжди чомусь здавалося, що Гена їсть мало і від цього може схуднути й занедужати. Побачивши, як він уминає за обидві щоки гречану кашу, тато поплескав його рукою по голові і, засміявшись, сказав:

— Попрацюєш до поту, то й поїси в охоту! Чи не так, синку?

— Звичайно, так, — погодився Гена.

Цілий вечір тато й мама гомоніли про те, як добре, що тепер у школі привчають дітей до праці. Тато сказав:

— Хто змалечку привчається працювати, той виросте хорошою людиною і ніколи не сидітиме на чужій шиї.

— А я і не сидітиму на чужій шиї, — сказав Гена. — Я на своїй шиї сидітиму.

— От, от! — засміявся тато. — Ти у нас хороший хлопчик. Нарешті Гена ліг спати, а тато сказав мамі:

— Знаєш, що мені понад усе подобається у нашому хлопчикові — це його чесність. Він міг би наговорити сім мішків гречаної вовни, міг сказати, що зібрав більше від усіх брухту, а він одверто зізнався, що двоє хлопців зібрали більше від нього.

— Так, він у нас хлопчик чесний, — сказала мама.

— По-моєму, виховувати в дітях чесність — найважливіше від усього, — говорив тато далі. — Чесна людина не збреше, не обдурить, не підведе товариша, не візьме чужого і трудитиметься справно, не сидітиме склавши руки, коли інші працюють, бо це означає бути паразитом і поїдати чужу працю.

Наступного дня Гена з'явився до школи, і вчителька запитала, чому він не прийшов учора збирати брухт. Не змигнувши оком. Гена відповів, що йому не дозволила мама, бо в нього занедужала сестричка на запалення легенів і він мусив піти в лікарню, щоб віднести їй апельсин, а без апельсина вона нібито не могла видужати. Чому йому спало на думку набрехати про лікарню, про сестричку, якої у нього не було, і в додачу про апельсин, — це нікому не відомо.

Прийшовши зі школи додому, він спочатку пообідав, тоді взяв сапки, сказав мамі, що йде збирати брухт, а сам знову подався кататись на гірку. Повернувшись надвечір додому, він знову вигадував, хто з хлопців

скільки зібрав брухту, хто вийшов на перше місце, хто на останнє, хто ударник, хто відмінник, хто просто передовик.

Так було щодня. Уроки Гена зовсім перестав робити. Йому не до того було. У щоденникові в нього стали з'являтися двійки. Мама сердилась і казала:

— Це все через брухт! Хіба можна примушувати дітей стільки працювати? Дитині зовсім ніколи робити уроків! Треба буде піти до школи і поговорити з учителькою. Що вони там собі думають? Одне з двох: нехай або вчаться, або збирають брухт! Інакше нічого не вийде.

Проте їй усе було ніколи, і вона ніяк не могла вибратись піти до школи. Татові вона боялась говорити про погані оцінки Гени, бо татові завжди було прикро, коли дізнавався, що його син погано вчиться. Нічого не підозрюючи, він щовечора з цікавістю розпитував Гену про його трудові успіхи і навіть занотовував до свого записничка, скільки він зібрав за день брухту. Гена для більшої правдоподібності вигадував різні небилиці. Вигадав навіть, що вчителька Антоніна Іванівна поставила його в приклад усьому класові і помістила його прізвище на Дошку пошани.

Нарешті настав день, коли Гена одержав найгіршу оцінку, яка тільки буває на світі, тобто одиницю, та ще з такого важливого предмета, як російська мова. Він, звичайно, нічого не сказав мамі, а просто взяв санки і пішов "збирати брухт"; тобто це він тільки так казав, що йде збирати брухт, а насправді пішов, як завжди, кататись.

Коли він пішов, мама згадала, що не перевірила його оцінок. Вона дістала із сумки щоденник і побачила, що в нього там "кіл", просто кажучи, одиниця.

— Еге! — з прикрістю сказала вона. — Це, нарешті, обурливо! Що вони там собі в школі думають! Дитина одиниці приносить, а у них тільки брухт на думці!

Кинувши усі свої справи, вона заквапилась до школи. На її щастя, Антоніна Іванівна ще не пішла. Побачивши Генину маму, вона сказала:

— От добре, що ви прийшли. Я вас викликала, щоб поговорити про успіхи Гени.

— Як це ви мене викликали? — здивувалась Генина мама. — Мене ніхто не викликав. Я сама прийшла.

— Хіба ви не одержали моєї записки? — запитала вчителька.

— Ні.

— Дивно! — сказала Антоніна Іванівна. — Я ще позавчора звеліла Гені передати вам записку.

— Може, ви помилились? Ви, напевне, комусь іншому звеліли, а не Гені.

— Ні. Як же я могла помилитись?

— Чому ж Гена не передав мені?

— Треба буде у нього про це запитати, — сказала Антоніна Іванівна. — А зараз я хотіла з'ясувати, чому Гена став гірше вчитися. Мені незрозуміло, чому він дома не робить уроків.

— Що ж тут незрозумілого? — усміхнулась Генина мама. — Самі примушуєте дітей збирати брухт, тоді дивуєтеся, чому діти уроків не роблять.

— До чого ж тут брухт? — здивувалась учителька.

— Як — до чого? Коли ж їм робити уроки, якщо треба брухт збирати? Ви б самі подумали.

— Щось я вас не зовсім розумію. Ми не перевантажуємо учнів цією роботою. В збиранні брухту вони беруть участь раз на тиждень. Це не може перешкодити їхнім заняттям.

— Ха-ха-ха! Раз на тиждень! — засміялась Генина мама. — Та вони щодня збирають. Гена зібрав майже цілу тонну.

— Хто вам сказав?

— Гена.

— Он як! Якщо хочете знати, то ваш Гена не те що тонни, ані кілограма не зібрав, ані грама, ні півграма! — з обуренням сказала вчителька.

— Як ви можете таке говорити? — скипіла Генина мама. — Він хлопчик чесний, він не стане обдурювати. Ви ж самі поставили його за приклад усьому класові і вивісили на Дошку пошани.

— На Дошку пошани?! — вигукнула Антоніна Іванівна. — Як же я могла помістити Гену на Дошку пошани, якщо він навіть жодного разу не брав участі в збиранні брухту?! Першого разу сказав, що у нього занедужала сестричка на запалення легенів… У вас хворіла дочка на запалення легенів?.

— Яка дочка? У мене нема ніякої дочки!

— От бачите! А Гена сказав — занедужала сестричка на запалення легенів і мама послала до лікарні віднести апельсин.

— Ну подумайте лишень! — сказала мама. — Вигадав апельсин якийсь. Значить, він весь час мене обдурював! Напевне, і сьогодні не пішов збирати брухту?

— Хто ж сьогодні збирає брухт! — відповіла вчителька. — Сьогодні четвер, а збираємо брухт ми по суботах. У суботу ми навмисне відпускаємо дітей раніше.

Від хвилювання Генина мама забула й попрощатися з учителькою і кинулась хутчіше додому. Вона не знала, що думати, що робити. Від горя у неї аж голова заболіла. Коли повернувся з роботи Генин тато, мама відразу ж розповіла йому про все. Почувши таку новину, тато страшенно розхвилювався.

Мама заспокоювала його, але він не хотів заспокоюватись і метався по кімнаті, як розлючений тигр.

— Хто б міг подумати! — кричав він, хапаючись за голову руками. — Значить, він тільки те й робив, що катався на санках, а нам казав, що ходить брухт збирати. Так брехати, ну! Добре виховали синочка, нічого сказати!

— Але ж ми не вчили його обдурювати! — сказала мама.

— Цього ще бракувало! — відповів тато. — Ну, нехай лишень він повернеться, я йому покажу!

Однак Гена довго не приходив. Цього дня він пішов зі своїм другом Гошею далеко, в Парк культури, і вони катались там на березі річки зі

схилів. Це було дуже захоплююче заняття, і вони ніяк не могли накататись досхочу.

Було зовсім пізно, коли Гена нарешті з'явився додому. Він з голови до ніг вивалявся у снігу і дихав від утоми, наче коняка. Його кругле обличчя так і пашіло жаром, шапка налізла на очі, і, щоб хоч що-небудь бачити, йому доводилося задирати голову.

Мама й тато відразу підбігли до нього і стали допомагати скидати пальто, а коли скинули, від Гени повалила вгору пара.

— Бідолашненький! Бач як напрацювався! — сказав тато. — У нього вся сорочка мокра!

— Так, — сказав Гена. — Сьогодні я сто п'ятдесят кілограмів заліза зібрав.

— Скільки, скільки?

— Сто п'ятдесят.

— Ну, герой! — розвів руками батько. — Треба підрахувати, скільки всього вийде.

Тато взяв свого записника й почав підраховувати:

— Першого дня ти зібрав сорок три кілограми, наступного ще п'ятдесят, — разом дев'яносто три, на третій день шістдесят чотири — виходить сто п'ятдесят сім, потім ще шістдесят дев'ять — це буде... це буде...

— Двісті двадцять шість, — підказав Гена.

— Правильно! — підтвердив батько. — Лічимо далі…

Так він рахував, рахував, і в нього вийшла ціла тонна, та ще з гаком.

— Глянь, — з подивом сказав він. — Цілу тонну заліза зібрав! Це ж треба! Хто ж ти тепер у нас?

— Напевне, відмінник чи ударник, не знаю точно, — відповів Гена.

— Не знаєш? А я знаю! — закричав раптом батько і грюкнув кулаком по столу. — Ти крутій! Шахрай! Трутень ти, ось хто! Дармоїд!

— Який да-дармоїд? — заїкаючись від переляку, запитав Гена.

— Не знаєш, які дармоїди бувають?

— Не-не-не знаю.

— Ну, це ті, що самі не працюють, а намагаються влаштуватись так, щоб за них інші працювали.

— Я не намагаюсь… не намагаюсь, — пробелькотів Гена.

— Не намагаєшся? — закричав батько страшним голосом. — А хто щодня на санках катається, а дома бреше, що брухт збирає? Де записка? Зізнавайся, негідний!

— Яка за-за-записка?

— Ніби не знаєш! Записка, яку тобі Антоніна Іванівна дала.

— У мене нема.

— Де ж вона?

— Я її у сміттєпровід викинув.

— А, у сміттєпровід! — загримів батько і грюкнув кулаком по столу з такою силою, що задзвенів посуд. — Тобі для того дали записку, щоб ти її у сміттєпровід кидав?

— Ну, заспокойся, будь ласка, — почала благати мама. — До смерті перелякаєш дитину.

— Перелякаєш його! Авжеж! Він сам кого хочеш перелякає. Подумати лишень — так брехати! Тонну заліза зібрав! На Дошку пошани вивісили! Це ж ганьба! Як я людям в очі дивитимусь!

— Навіщо ж кричати? Його покарати треба, а кричати — це непедагогічно. Дитина може втратити апетит, — сказала мама.

— Думаю, що апетиту він не втратить, — сказав тато, — а що покарати слід, це я й сам знаю.

Тато ще довго соромив Гену. Гена просив у нього вибачення, присягався, що тепер нізащо не буде на санках кататись і завжди збиратиме брухт. Але батько не погодився йому вибачити. Закінчилася справа тим, що Гену вельми покарали. Як покарали, говорити не варт. Кожен сам знає, які покарання бувають. Загалом, покарали його, і все.

А цього року Гена справді вже не катався більше на санках, бо зима незабаром закінчилась і сніг розтанув. Але й брухт йому теж не довелося збирати, бо навчальний рік підійшов до кінця і дітям треба було посилено вчитися, щоб перейти до наступного класу з добрими оцінками. В них у школі цього року ніхто більше не збирав брухту.